

NOTES NUMISMÀTIQUES (*)

DOS MONEDES VISIGODES INÉDITES

A les ja nombroses monedes visigodes d'Espanya descobertes d'ençà de la publicació del llibre de Mr. Aloïss Heiss «Description générale des Monnaies des Rois Wisigots d'Espagne» (París, 1872), o quina existencia ha sigut senyalada ab posterioritat a dita publicació, podem afegirhi avuy les dos següents que tenim per inèdites y considerem ademés interessants, donchs ni de *Mave* se conexia cap moneda encunyada a nom del rey Sisenandus, ni de Gerona s'en conexia cap encunyada a nom del rey Recesvintus.

SISENANDUS (631-636)

Avv. + SISENANDVS R: Bust de cara. Orla linial.

Rev. + MAVE: PIVS: Bust de cara. Orla linial.

Or (terç de sou). Diam. 20 mil. Pes 1'30 grams. Colecció de don Joseph Busquets y Durán; Barcelona. (Partida en dos troços, però completa)

Ni per los seus tipus, ni per les seves llegendes, mostra aquesta moneda res de particular; lo dibuix dels bustes és molt barbre, y la lletra D, del nom del rey, està girada a l'enrevés.

De la metexa localitat publica Heiss altres dos terços de sou d'or, l'un de Chintila (636-640), successor de Sisenandus, y l'altre de Chindasvintus (642-653).

Ignorem la procedencia d'aquesta moneda, que'l senyor Busquets

(*) Vegis lo nombre 49, any XIII, del BOLETIN. En l'article sobre les Monedes d'Ibica, hi ha una errada de concepte que interessa corregir; en la plana 10, ratlla 39, ahont diu: «és sempre molt superior al del dicalch», ha de dir «és sempre molt inferior al del dicalch».

ha adquirit fa pocs dies en una casa de cambi de Barcelona, ahont fou portada juntament ab altres monedes d'or de diferentes èpoques y procedencies.

Respecte a la situació geogràfica del lloch anomenat *Mave*, lo citat Heiss opina que s'ha de buscar a Galicia, prop de Betanzos, per ser les monedes de *Mave* de fàbrica idèntica a la de les wisigodes de *Bergancia* (Betanzos), y proposa situarla en lo lloch que ocupa la petita esglesia parroquial de Sant Tirs de *Mabegonda*, nom, diu, de cayent wisigoth: *Mave-gunda*.

Aquesta consideració li fa rebutjar lo parer del senyor Fernández Guerra, que situa *Mave* a Totana, provincia de Murcia, suposant que *Mave* era la capital de la *Regio Mavitania* mencionada per Plini, y que cambià son vell nom pera adoptar lo del monastir *Tutanesio*, allí establert.

Tant la opinió d'En Heiss com la d'En Fernández Guerra resulten poch fonamentades, y cap d'elles es convincent.

Si la igualtat de nom en aquests assumptes fos suficient, es podria identificar la *Mave* wisigoda ab l'actual llogaret de Mave o Mavó, al extrem NE. de la provincia de Palencia, avuy estació del ferrecarril que porta a Santander; però aquest llogaret sembla no haver tingut may importancia, y no se sab que en la seva rodalia s'hagin trobat en lloch relíquies de l'antiguitat.

Resta, donchs, per averiguar, la situació geogràfica de *Mave*.

RECESVINTUS (653 672)

Anv. +RECESVINTVS RE Cap, a dreta. Orla de punts.

Rev. +SERVINTVS CREU equilateral, ab un punt en los
búyts primer y quart. Orla de punts.

Or (terç de sou). Diam. 20 mil. Pes 1'35 grams. Colecció de don Lluís de Bolós; Olot.

En les llegendes d'aquesta moneda són de notar la forma curvilinia donada a la lletra E, la de *thita* grega donada a les lletres T y D, y l'estar capgirades les lletres N y P. En elles, ademés, los dos punts (:) no indiquen separació de paraules, sinó supressió de lletres que s'han de

suplir, que són una V a l'anvers y una A al revers; circumstancies cap de les quals són noves en lo monedatge wisigoth d'Espanya y tampoch en lo del meteix rey Recesvintus. També lo cap de l'anvers és d'un dibuix molt barroer, com en altres monedes del dit rey.

Lo que conceptuem nou és lo tipu del revers; creu equilateral, isolada, en lo camp, cantonada ab un punt en dos dels seus buyts contraposats. No hem vist aquest tipu en cap altre moneda wisigoda encunyada a Catalunya ni en lo restant d'Espanya.

De Recesvintus, fins al present no's conexien més monedes encunyades a Catalunya que les de Tarragona. Ara sabem que s'en encunyaren també a Gerona. La numismàtica wisigoda geronina s'ha enriquit, donchs, d'ençà de la publicació del llibre de Mr. Heiss, ab tres monedes interessantíssimes, la de Witericus, la de Sisenandus y la de Reccesvintus: de les dos primeres va donarne notícia don Alvar Campaner (1). la tercera és la que ha motivat aquestes ratlles.

Fou trobada l'istiu passat (1914) treballant un camp del terme de Sant Jaume de Lierca, districte judicial d'Olot, y adquirida de primera mà per lo Sr Bolós, en quin antich monetari se guarda. Aixís ens ho va fer saber nostre bon amic y intel·ligent numismata d'Olot, En Joseph Saderra, acompanyantnos la empremta, de la qual està tret lo dibuix que publiquem.

MONEDAS DE TERRASSA

Segons copia treta del «Llibre del Batlle», dels anys 1468 y següents, que devem a la bona amistat de D. Joseph Soler y Palet, lo dilluns, dia 6 de maig de 1472, se va fer a la vila de Terrassa la següent crida:

«Ara hojats que vos fa saber a tothom generalment lo Magnífich Mossen Francisco de Lobers lloctinent de capita per lo magnífich Mossen Johan Pont dez Papiol Capita de la Vila y terme de Terrassa per lo Senyor Rey per la gran necessitat de la moneda menuda de bronze als poblats de la dita vila es estat ordenat que sia feta moneda de plom o de estany la qual vol lo dit capita corregue tan quant a ell plaura la qual moneda vol que tinga e distribuesque en Jacme Gili Notari de la dita vila la qual vol que lo dit Jacme Gili sie tengut de cobrar tota hora e quant li sera lliurada e tornada donantla e lliurantla en aquels qui la aportaran al dit Jacme Gili moneda fosa so es d'or o d'argent. Per tant lo dit Capita diu e notifica als dits poblats e a quiscun de aquels e qualsevol habitants de aquels a que dita moneda reben e prengue (n) e corregue axi prontament com si ere dor o d'argent

(1) «Indicador-Manual de la Numismática Española» (Barcelona, 1891), pls. 212 y 215. — N'hem donat lo dibuix, tret d'empremta, en la «Geografía de Catalunya, Provincia de Gerona», pl. 224.

tant quant al dit capita plaura so es de aquel senyal que lo dit Jacme Gili les liurara e mostrara. Notificant a tothom generalment sots pena de la vida e destar a merce de Senyor que aquella dita moneda negu no gose contrafer sots la dita pena e de tots lurs bens e qualsevol que les dites coses ho demostrara age la meytat dels bens dels contrafahents e a tots se mostren perque ignorancia de qui avant no puguen allegar.»

De l'encunyació de moneda a Terrassa o pera córrer en la vila y terme de Terrassa durant lo regnat de Joan II, no'n fem menció en lo llibre «Les Monedes Catalanes» per haverse'ns perdut, barrejada ab altres papers, la copia del preinsert document, y aprofitem ara la oportunitat pera suplir aquella omisió. Del contingut de la crida es dedueix que va manar encunyar la lo capità de la vila, y que devia ésser de molt poch valor (plom o estany), constituint una verdadera moneda de necessitat per l'estil de la feta encunyar a Gerona per lo Capità de la ciutat, En Pere de Rocaberti. La de Gerona, no obstant, era veritable moneda reyal y correuà fóra del terme de la ciutat. La de Terrassa sembla haver sigut moneda fiduciaria o representativa, donchs se disposà lo seu cambi ab moneda fosa ço és d'or o d'argent. Aquesta circumstancia porta a equipararla ab les monedes locals generalment anomenades *senyals*; però no hi ha cap antecedent pera conceptuarla local en lo sentit d'haver sigut encunyada per la entitat municipal de Tarrassa. Tampoch sabem quines empremtes portava gravades, donchs no ho diu la crida ni es coneix avuy cap moneda d'aquella època que's puga presumir propia de Terrassa.

La falta de numerari per mantenir la guerra, que afectava tant a l'una com a l'altra de les dos parcialitats en lluita durant les turbacions del regnat de Joan II, obligà a alguns dels capdills que en ella prengueren part a arbitrar per sí mateixos medis pera procurar-se recursos, y aqueixa conducta meresqué no solament la aprobació del rey don Joan sinó ademés l'ésser proposada com patró digne d'ésser imitat als altres capdills que a ell acudien en demanda de diner. Lo capdill que'l rey posà com exemple digne d'imitació és precisament el capità de Gerona, que entre altres recursos havia acudit al d'encunyar moneda (1). No és estrany, donchs, que'ls capitans d'altres llochs se creguessen autoritzats pera ferne encunyar, y que axí ho practiqués Joan Pont dez Papiol a Terrassa, vila que suposem en poder del rey don Joan II en maig del any 1472, cinch mesos, si fa no fa, abans de la capitulació de Barcelona.

SOBRE LES MONEDES CATALANES ANOMENADES MASSIAIR

En la sessió celebrada el día 3 de desembre del 1910 per la «So-

(1) Carreras y Candi. «Turbacions a Tarragona y altres llochs, motivant encunyacions monetaries». Boletín de la Sociedad Arqueológica Tarraconense, t. V, n.º 18, p. 618.

ciété Française de Numismatique», lo senyor Pau Bordeaux va donarhi compte d'un document que diu així:

«Du 18 mars 1643.

«Extrait des registres du Conseil d'État.

Le Roi, ayant par arrest de son Conseil du 9 décembre dernier interdit et deffendu dans sa province de Languedoc le cours de *certaines pièces d'argent de Catalogne, appelées MASSIAIR*, dont les unes ont été reçues pour 7 sols 3 deniers, et les autres pour 3 sols 9 deniers, monnoye de France, et ayant ordonné que lesquelles seraient portées en ses monnoyes tant de France que de Catalogne es-mains des changeurs d'icelles pour estre converties en monnoyes ayant cours du poids et titré porté par ses ordonnances.

Et Sa Majesté ayant esté informée qu'il en est passé une grande quantité, et qu'il se'n porte chaque jour en Province, où elles s'exposent sans difficultés, et sous prétexte qu'elles n'y ont point esté des-criées, mais seulement en Languedoc, dont les habitants du pays, et les individus qui trafiquent reçoivent un grand préjudice, et voulant y pourvoir.

Sa Majesté estant en son Conseil.

Deffend très expressément a toutes personnes d'exposer ny recevoir dans sa province de Provence et autres de son Royaume aucunes pièces de 7 sols 3 deniers et de 3 sols 9 deniers, a peine de confiscation d'icelles et de 300 livres d'amende, et que toutes celles qui se trouveront en Province seront portées en ses Monnoyes es-mains des changeurs d'icelles pour estre converties en monnoyes des cours, du titre et poids porté par les ordonnances, et le présent arrest sera publié partout où besoin sera, a ce qu'aucun n'en prétende cause d'ignorance.

Signé: Séguier, Bouthillier et Mauras avec paraphe.

(Archives de la Bibliothèque de la Monnaie, M^s 4°, Vol. 63, f° 201).

Los dos extrems més importants sobre'ls qui'l document crida la atenció, diu'l senyor Bordeaux, són

Primer: determinar quines peces eren les de 7 sous y 3 o 6 diners, y de 3 sous y 6 diners, que foren anomenades MASSIAIR.

Segon: precisar quin era'l significat y l'origen d'aquest qualificatiu aplicat a monedes, del qual no's tenia coneixement en numismàtica.

Respecte del primer extrem, prescindint d'algun detall incidental y d'algun concepte equivocat sobre les monedes catalanes de l'època, estem conformes amb l'opinió de dit senyor: de que aquelles monedes eren les peces de *cinch rals* y de *cinch sous*, respectivament, que varen començar a encunyar-se a Catalunya l'any 1640 ab ocasió de l'alçament del Principat contra'l govern de Felip III (IV de Castella).

Que'l motiu de la prohibició del seu curs al Mitgdia de França (Languedoc y Provença), ahont sembla s'havien introduhit en gran nombre, fos l'intent de Lluís XIII de substituir a Catalunya les dites

monedes per altres de franceses (escuts y lluises), de les quals solament són coneguts los *assaigs* (1), ho havíem indicat ja en lo llibre «Les Monedes Catalanes» al parlar de les prohibicions d'encunyar a Catalunya moneda de plata dictades per lo Marquès de Brezé y per lo Mariscal La-Motte en dates que precisament concorden ab la prohibició del seu curs a França (11 de març de 1642 y 14 de janer de 1643), y ho creyem molt probable; però no's pot reputar dit motiu com a únic, ni potser com a principal, del moment que ell no explica les prohibicions del curs de les monedes que'ns ocupen dictades també, segons afirma lo senyor Bordeaux, per altres Estats del Nort d'Italia. Ademés, l'intent de Lluís XIII de substituir la moneda catalana per la francesa no tingué efecte pràctic, malgrat lo qual fou mantinguda a Catalunya (feta excepció de la ciutat de Barcelona) la prohibició d'encunyar moneda de plata, y de fet no's troba cap peça de *cinch rals* ni de *cinch sous* ab la data 1643 ni d'anys posteriors, y si alguna n'hi ha de *Barcelona* de l'any 1643 és sumament escassa. El motiu, donchs, de la prohibició, al menys per lo que afecta a Catalunya, degué ésser també lo de tallar de soca-arrel l'escandalós abús que s'havia introduhit en gran nombre de poblacions d'encunyar moneda de plata sense cap autorització, en greu perjudici de l'interès general y del comerç exterior del Principat, a l'ensemps que'n detriment de les regalies sobiranes.

En quant a la relació de valor o a la equivalencia entre les peces catalanes de *cinch rals* (V-R) y de *cinch sous* (V-S) ab la moneda francesa, les nostres notícies no s'avenen ab les suposicions del senyor Bordeaux. Aquest suposa que'l poble del mitjorn de França va equiparar les peces de *cinch rals* ab los *octaus d'escut* francesos que diu corrien per 7 sous 6 diners aproximadament; però, les autoritats superiors franceses del Principat, en erides manades fer l'any 1642 y'l 1643, fixen lo valor de les Lluises franceses de plata en 10 rals catalans, y'l del *quart d'escut* francès «que és la tercera part de la Lluisa de plata», en 7 sous catalans. Si'l *quart d'escut* francès valia 7 sous catalans, és evident que l'*octau d'escut*, que era la meytat del *quart*, havia de valer 3 sous y 6 diners catalans, y de cap manera podia valer *cinch rals* que equivalien a-les-hores a 10 sous de la dita moneda.

Veritat és que'l senyor Bordeaux afegeix: «Cette monnaie (la peça de *cinch rals*), pesait plus que l'huitième d'écu, mais il est possible qu'elle ait circulé pour ce taux seulement, a raison de la proportion notable d'alliage y contenue, et surtout parce qu'elle était d'origine étrangère, admise en France par faveur, et en outre mal frappée, ou

(1) Les peces que porten en la llegenda: CATALONIAE PRINCEPS o COMES, «connus seulement à l'état d'essais par les numismates», a qui's refereix el senyor Bordeaux (Procès-Verbeaux des séances de la Société Française de Numismatique, 1910, pl. CVIII), són les descrites y dibuxades en «Les Monedes Catalanes», vol. III, pls. 123 y 124, ns. 750-755 y pl. 134.

simplement éqnarrie». Aquestes consideracions, suficients per a explicar alguna rahonable dépreciació en territori francès de la moneda catalana respecte de la del país, no ho són pera persuadir de que les peces catalanes de cinch râls y de cinch sous correguessen al mitjorn de França per prop de la meytat menys del seu valor intrínsech, puix no falten indicis documentals per a justificar que les peces de Barcelona de valor nominal cinch râls, tenien lo real y efectiu de set sous catalans, y a son respecte les peces de cinch sous. Aquest valor intrínsech y efectiu fou, sens dubte, lo qui tingueren en compte lo Marquès de Brezé y'l Mariscal La-Motte al fixar la relació entre la moneda catalana y la francesa, y'l qui degué tenirhi també'l poble, és a dir, lo comerç, al regular la relació entre la moneda catalana introduhida al mitjorn de França y la propia d'aquell mercat (1).

De lo dit resulta que la peça catalana que al nostre concepte es pot equiparar ab la francesa de quart d'escut, és la de cinch râls, y la que's pot equiparar ab l'octau d'escut és la de cinch sous, essent, per consegüent, de distint valor en aquell temps los sous y diners catalans dels sous y diners «monnoye de France», a que's refereix lo document donat a conèixer per lo senyor Bordeaux.

Del segon extrem, axò és, de l'origen y significat del qualificatiu MASSIAIR, l'únic que podem dir és que la tal paraula no és catalana ni significa rès en català y que no sabem s'hagi usat may a Catalunya. El senyor Bordeaux diu que algú ha insinuat l'idea de ferla derivar de la paraula *Messir* en sentit d'haverse aplicat a monedes que portessin gravada l'efigie del Rey, de *Messir le Roi* (2), però prefereix buscar son origen en l'adjectiu *masseis*, *masseu*, del vell francès, ab la significació de tascons, *peces grollerament fabricades*, sense, per axò, donar a la seva opinió altre valor que'l d'una hipòtesi.

JOAQUIM BOTET Y SISÓ

(1) P. BORDEAUX, l. c., pl. 106, y «Les Monedes Catalanes», vol. III, pls. 92 y 191.

(2) De monedes catalanes de plata ab l'efigie del rey Lluís XIII, no s'encunyaren més que peces de cinch râls y de cinch sous a Barcelona y a Cervera, y peces de mitg râl o de sou a Vich.

Les monedes locals d'aquesta època no han sigut may considerades, per los numismates catalans, com a senyorials ni com a feudals.